

EVROPO- CENTRIZAM I VLADAJUĆI STEREOTIPI I PREDRASUDE O BOŠNJAČKOJ NACIJI

Dženan KALJANAC

Sažetak

O Bošnjacima postoji stereotip duboko ukorijenjen u nerazumijevanju, a često i preziru, islamske kulture koja se interpretira kao barbarska, bez obzira što unutar sebe sadrži visoke humanističke standarde, koji su povijesno potvrđeni, možda, najeksplicitnije, upravo, u Bosni i Hercegovini. Pored toga, oblikovanju stereotipa dodatno su doprinijeli postojeći ideološki stereotipi o muslimanskom fundamentalizmu i terorizmu, kao da fundamentalizma i terorizma nema i u okviru drugih duhovno-idejnih i političkih sadržajnosti. Oni se od strane velikodržavne srpske i hrvatske nacionalne ideologije žele proglasiti strancima, Azijatima, turskom krivnjom, greškom povijesti, itd. Bošnjaci se u zapadnim medijima prikazuju kao predstraža "islamskog okeana" koji jedva čeka da proguta Evropu. U zapadnoj javnosti prisutni su stereotipi prema Balkanu kao cjelini, kao i prema muslimanima, potencijalnoj "prijetnji" i "opasnosti" Zapadu, gdje se producira stereotip o Bosni, tipa da je "Bosna leglo islamskog terorizma", "baza i rasadnik fundamentalističke pošasti" itd.

Brojni su stereotipi o Bošnjacima u Zapadno-Evropskoj javnosti. Jedina nejasnoća vezana je za doseg njihove rasprostranjenosti. Ovi stereotipi se zasnivaju na stereotipima o Orijentu, islamu, Balkanu, Bosni i Hercegovini kao civilizacijski nerazvijenom području, o bosanskim muslimanima koji su nužni provodnici turskih i arapskih interesa na ovom geopolitičkom prostoru, a prema potonjima, također, postoje duboko ukorijenjeni stereotipi, o istočnjačkim tradicijama koje se prikazuju kao barbarske. Osim ovih razloga oblikovanju negativnih stereotipa dodatno su doprinijeli postojeći srpski i hrvatski ideološki stereotipi o Bošnjacima i Bosni i Hercegovini.

Evrocentrizam¹ je, zasigurno, najmoćniji kulturni autocentrizam suvremenog svijeta, posebno nakon Prvog svjetskog rata pa do danas. U svom agresivnom planetarizmu, kulturnom totalitarizmu i civilizacijskoj samoapsolutizaciji, pod izgovorom globaliziranja kulture i realiziranja svjetske kulture, koja uvijek polazi iz vlastitog i jedinog središta, eurocentrizam je kadar poricati čak i svoju vlastitu, višestoljetnu znanstvenu i kulturnu povijest preferirajući svoj moderni, jednokulturni milje nauštrb svoje dojučerašnje multikulturne povijesti u čijim temeljima, kao njene bitne odrednice, "pulsiraju duhovni geni grčko-rimskog i judeo-kršćanskog duhovnog kvasca".²

Pod pojmom evrocentrizam podrazumijevamo «hegemoniju evropske kulture i civilizacije u interkontinentalnim razmjerama u odnosu na druge kulture i civilizacije. Evropska kultura i civilizacija, osobito ona zapadnoevropska, povijesno i suvremeno utemeljena na kršćanskom principu, spram islamske orijentalne kulture, ima hegemonistički odnos, te se ispoljava kao sfinga u kreiranju sudbine čovjeka, povijesnosti i suvremenosti čitavih naroda».³

¹ S obzirom da u rječnicima ne susrećemo pojam evrocentrizam, mi ćemo objasniti njemu blizak pojam etnocentrizam. **Etnocentrizam** podrazumijeva „skup određenih stereotipa u kojima kod pojedinca dolazi do izražaja osjećaj pripadnosti njegovoj etničkoj grupi. Ta grupa može biti horda, rod i pleme, narod i nacija. Često je etnocentrizam uzrok prezirnog stava prema pripadnicima drugih etničkih grupa, podstičući nacionalni fetišizam i šovinizam“. (M. Bosanac, O. Mandić i S. Petković, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977., str. 169).

«**Etnocentrizam**-pojmovna kategorija kojom se u sociologiji, kulturnoj antropologiji i socijalnoj psihologiji označava evaluativno-delatna tendencija kod članova neke zajednice da u svakom pogledu povuku jasnu granicu između svoje grupe ili društvene "unutrašnjosti" odnosno sveta "pravilnih" vrednosti, i ostalih grupa ili društvene "spoljašnjosti" odnosno sveta "ne-vrednosti"; jedan od rasprostranjenih oblika društvene udaljenosti zasnovan na osećanju pripadnosti etničkoj skupini (rodu, plemenu, narodu, naciji) ili drugoj skupini koja se doživljava kao osnova društvene integriranosti i ličnog identiteta (npr. regionalnog, kulturno-jezičkog, religijskog), u kom slučaju se koriste i drugi izrazi, npr. sociocentrizam, grupocentrizam, lokalizam. Najčešće se pod etnocentrizmom podrazumeva sindrom polarizovanih stavova, vrednosti, shvatanja, od kojih jedni veličaju superiornost sopstvene etničke, nacionalne ili ekvivalentne skupine, a drugi omalovažavaju, prikazuju inferiornim i devijantnim samo neke ili sve ostale etničke i nacionalne grupe.» (*Sociološki leksikon*, navedeno djelo, str. 171).

² Internet-<http://www.ibn-sina.net/znakoviVremena/?ID=5&tekstID=46> (*Umjesto uvoda*)

³ F. Saltaga, *Islam u iskrivljenom ogledalu-Evrocentrizam*

Evrocentrizam je, naime, uvjerenje da je Evropa u svemu (kulturi, ekonomiji, vojsci, politici, umjetnosti, religiji i drugim oblastima) centar svijeta. Tako je evrocentrizam, na neki način, položio temelje, u smislu neukrotivog despotskog marširanja na sve drugo i drugačije, sve ono što mu temeljno ne slič i što nije kadar ili ne želi razumjeti, sve dok na njega ne navuče znanstvenu, kulturnu, evropski prepoznatljivu duhovnu odoru. Stoga, danas ne čudi što filozofski, znanstveni, kulturni, politički, nacionalni, vojnostrateški i ekonomski evrocentrizam u svijesti pripadnika drugih religija, kultura i kulturnih tradicija i civilizacijskih krugova sve više liči na crnu rupu u kojoj nestaju drugi i drugačiji identiteti.⁴ Tako je evrocentrizam često uzrok prezirnog stava prema pripadnicima drugih kultura, te se druge kulture omalovažavaju, prikazuju inferiornim i devijantnim.

Međutim, zapadna kultura, u potpunoj formi koju imamo danas, nije pala s neba. Ona se razvijala tokom povijesti uz pomoć drugih kultura i civilizacija iz cijelog svijeta, uključujući tako i islamsku kulturu.⁵ U evropskim udžbenicima iz povijesti teško možemo naći spominjanje muslimanskog doprinosa razvoju evropske kulture i civilizacije, kao ni podatke o višestoljetnom življenju muslimana u Španiji.⁶

Na Zapadu, čak i na fakultetima gdje se studira historija, nisu se mogla pročitati imena eminentnih islamskih učenjaka, kao što su Ibn Sina (Avicenna), Ibn Rushd (Averroes), Ibn Zubair, Ibn Haytham i al-Jabira, koji su ostavili neizbrisiv trag u nauci, a na taj način dali veliki doprinos razvoju evropske kulture i civilizacije. Mnogi zapadnoevropski učenjaci reći će da Ibn Rushd nije preveo i eksplicirao Aristotelova djela s grčkog na arapski, Aristotel bi ostao nepoznat zapadnoj javnosti. Radi se o prešućivanju jedne kulture i civilizacije koja je ostavila neizbrisiv trag u povijesti čovječanstva.

Islamska kultura se ignorira od strane Zapada, a njen doprinos minorizira s ciljem da bi

spram islama, SALFU, Sarajevo, 1998., str. 7

⁴ Internet-<http://www.ibn-sina.net/znakoviVremena/?ID=5&tekstID=46> (*Umjesto uvoda*)

⁵ Internet-<http://www.islamonline.net> (A. Masroor, *Wake up! Integration is not an option*)

⁶ E. Čampara, *Muslimani i Jevreji*, na primjeru Španije i Bosne, Svjetlost, Sarajevo, 1994.

hipertrofirali evropsku kulturu. Rezultat takvog ignorantskog odnosa spram islamske orijentalne kulture je produciranje evrocentrizma – gdje se drugom isključuje mogućnost da govori o sebi.

U tom smislu nešto slično će E. W. Said reći u svojoj knjizi *Orijentalizam*, gdje tvrdi da se orijentalizam javlja s ciljem da postane disciplina koja predstavlja institucionalizirano zapadnjačko znanje o Orijentu. «Orijentalizam tako na tri načina vrši utjecaj: na Orijent, na orijentalizam i na zapadnjačkog "potrošača" orijentalizma. Bilo bi pogrešno, osobno mislim (mišljenje E. W. Saida), potcjenjivati snagu trovrnog odnosa na takav način uspostavljenog. Jer Orijent ("tamo izvan", prema Istoku) je korigiran, čak kažnjen time što leži izvan granica evropskoga društva, izvan "našega" svijeta; Orijent je na taj način orijentaliziran, što je proces koji ne obilježava samo Orijent kao provinciju orijentaliste, već i prisiljava neupućena zapadnjačkog čitatelja da prihvati orijentalističke kodifikacije (poput d'Herbelotove alfabetizirane *Bibliothèque*) kao istinski Orijent.»⁷

Dakle, sve se gleda kroz prizmu vlastite kulture, a evropska kultura postaje mjera i standard vrednovanja drugoga. Naravno da takav kurs zapadnoevropske kulture prema muslimanima nije slučajan. Zapadnoevropska kultura nosi traume još iz Španije, iz vremena kada su muslimani vladali tim geopolitičkim teritorijem, tako da je evropskoj kulturi urođen strah i "mržnja" prema muslimanima i islamskoj kulturi. Generacije i generacije na Zapadu su rasle i odgajale se učeći i baštineći ovjekovječene predrasude prema orijentu, a posebno prema muslimanima. Reperkusije takvog stereotipnog odnosa spram muslimana oslikavaju se na primjeru izostanka blagovremene vojne intervencije međunarodnih snaga u Bosni i Hercegovini,⁸ ali i time da Turska još nije članica Evropske unije.

⁷ Edward W. Said, *Orijentalizam*, Svjetlost, Sarajevo, 1999., str. 88. i 89.

⁸ Profesor dr. I. Grbo ističe da su „agresori u plan realizacije velikosrpskog nacionalnog koncepta posebno planirali istrebljenje bošnjačko-muslimanske populacije. To je ono što je zapadno-kršćanski svijet sopstvenom rezistencijom želio dopustiti kako bi se reducirala islamska komponenta Evrope“, te da je Zapad „pronašao formulu kojom dopušta genocid u Bosni. Ona glasi: Neprihvatljiv je islamski fundamentalizam i islamska država u srcu Evrope. Agresori su time dobili dodatni impuls...“ (I. Grbo, *Bosna, Bošnjaci i islamski svijet*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996., str. 9)

Pretpostaviti je da će s turskim i bosanskohercegovačkim priključenjem u evropske integracije iščeznuti mnogi stereotipi o evropskom odnosu prema muslimanima kako sada percipiraju i recipiraju sami muslimani. Uz to treba spomenuti jedno interesantno zapažanje profesora Esada Zgodića koji kaže da «zapadnoevropski strah od islama proizilazi i iz neprestanog slabljenja istinske identifikacije zapadnoevropskog građanstva s hrišćanskom religioznošću dok, istovremeno, tvrdi se, figuriraju u praksi muslimana koji žive na tlu Evrope – stabilne, čvrste i odane veze s islamom».⁹ Isto tako, evrocentrizam provlači tezu da su evropski narodi po svojoj naravi superiorniji, punoljetniji u duhovnom i političkom određenju od drugih naroda. Takve stavove zasnivaju na Aristotelovom glorificiranju grčke kulture koju Aristotel smatra i jedinom kulturom, a za ostale će reći da su barbarske.

Zasigurno će Aristotelova percepcija grčke kulture dovesti do novog određenja vrijednosti koja će iznova odrediti ponašanje evropskog čovjeka. To ponašanje karakterizira intolerantni odnos prema drugom, podstičući nacionalni fetišizam i šovinizam. Važno je istaći da se Aristotel smatra rodonačelnikom evrocentrizma.

„Nije problem u tome što su Herodot, Cezar i Tacit ne-evropsku kulturu definirali kao primitivnu kulturu, nego što je suvremena zapadnoevropska misao sve do kraja XIX stoljeća njihov etnocentrizam i evrocentrizam prihvatila kao povijesno-kulturnu činjenicu.”¹⁰ Prihvatanjem Herodotovog, Cezarovog i Tacitovog etnocentrizma i evrocentrizma kao povijesno-kulturne činjenice, producira se problem komunikacije i dijaloga s drugim ne-evropskim sadržajem što će, svakako, doprinijeti distribuciji stereotipnog interpretiranja i prezentiranja drugog.

Prihvatanje i slijeđenje obrasca evrocentrizma omogućava oblikovanje svijesti koja ne trpi različitost. Za pretpostaviti je, kada Evropska unija u svoju porodicu primi Tursku i Bosnu i Hercegovinu, moći će se uspostaviti dijalog s drugim, koji će omogućiti da se uklone evropske predrasude i stereotipi prema islamu i islamsko-orijentalnoj kulturi, a koji su rezultat neznanja.

⁹ E. Zgodić, *Politike fantazija*, navedeno djelo, str. 178.

¹⁰ F. Saltaga, *navedeno djelo*, str. 31.

Zimmerman je još eksplicitniji kada je riječ o zapadnoevropskim predrasudama i stereotipima prema muslimanima, u smislu da su Tuđman i Milošević očekivali potporu Evrope jer ona ne želi muslimansku državu. On svjedoči kako mu je „Tuđman rekao da će se povijest ponoviti i ‘Bosna šaptom pasti’. No, Miloševićeve su ambicije bile i šire: on je, nakon ratne podjele Bosne i Hercegovine, želio od Srbije napraviti glavnu balkansku silu“.¹¹ Prema tome, osporavanja bošnjačkog nacionalnog individualiteta dolaze kako iz srpske i hrvatske nacionalne ideologije tako i iz literarne produkcije zapadnjaka. Sada su, na ovom mjestu, ona u žiži interpretativnog interesovanja.

Postoje brojni stereotipi o Bošnjacima u zapadnoj javnosti. Jedina nejasnoća vezana je za doseg njihove rasprostranjenosti. Ovi stereotipi se zasnivaju na stereotipima o Orijentu, islamu i Balkanu, kao civilizacijski nerazvijenim područjima, na kojima se vode ratovi i događaju razne zavjere, atentati, ubistva; o bošnjačkim muslimanima koji su nužni provodnici turskih i arapskih interesa na ovom geopolitičkom prostoru (a prema potonjima također postoje duboko ukorijenjeni stereotipi); o istočnjačkim tradicijama koje se prikazuju kao barbarske. Osim ovih razloga, oblikovanju negativnih stereotipa dodatno su doprinijeli postojeći srpski i hrvatski ideološki stereotipi o Bošnjacima i Bosni i Hercegovini.

Akademski obrazovani i profilirani ljudi s evropskog Zapada rezolutno se upuštaju u „interpretacije povijesnog porijekla, historijskog bivstvovanja i nacionalnog (ne)individualiteta Bošnjaka“.¹²

Tu se, svakako, da prepoznati da sva identificirana interpretativna stanovišta ne samo da korespondiraju već i bukvalno reproduciraju „temeljne konstante ideologije srpskog i hrvatskog nacionalnog nacionalizma, odnosno njihovih politika totalne dehumanizacije Bošnjaka kao ljudi i nacije i djelatno-agresivnog poricanja Bosne i Hercegovine kao povijesnog, teritorijalnog, običajno-kulturnog, državno-pravnog i političkog individualiteta“.¹³

Ovdje se, naime, radi o tome da zapad-

¹¹ E. Zgodić, *Politike fantazija*, navedeno djelo, str. 178.

¹² E. Zgodić, *Politike poricanja*, DES, Sarajevo, 2005., str. 175.

¹³ E. Zgodić, *isto*, str. 96.

noevropski pejorativni sadržaj spram Azije, doživljava političku matamorfazu gdje se rekonstruira u pejorativan odnos prema islamu.¹⁴ Naravno da je negativnoj „slici orijentalne Bosne pridonio mnogo i popularni dobitnik Nobelove nagrade, pisac Ivo Andrić. Široka je publika na zapadu poznavala njegove opise orijentalnog divljaštva.“¹⁵ Upravo takve stereotipne „predstave Bošnjaka kao etnički Srbi ili etnički Hrvati decenijama su eksplicitne konstante ideologije i politike srpskog i hrvatskog nacionalizma“.¹⁶ No, naš predmet istraživanja u ovom poglavlju nije srpska i hrvatska percepcija Bošnjaka, već prvenstveno Zapadna percepcija Bošnjaka od strane zapadnoevropskih intelektualaca.

Srpski i hrvatski velikodržavni diskurs o Bošnjacima nije iznenađujući kada imamo na umu da je cilj takvog diskursa i odnosa prema Bošnjacima da se bošnjačka nacija dezorijentira i denacionalizira u smislu nacionaliziranja u srpskom ili hrvatskom pravcu. To je svakako njihova iskonska želja da Bošnjake nacionalno oblikuju u srpskom ili hrvatskom smjeru, da bi realizirali velikosrpski i velikohrvatski nacrt podjele Bosne i Hercegovine. To je sastavni dio srpskih i hrvatskih nacionalističkih ideologija. S druge strane, inkorporiranje, pa i publiciranje takvih ideja od strane izvjesnog broja zapadnoevropskih intelektualaca ne samo da konsternira već na neki način i razotkriva ciničnost tih zapadnoevropskih kvaziintelektualaca, koji ideološkom istinom potiskuju naučnu istinu. Dakle, u tom kontekstu, nije više bitna istina već šta politički interes smatra da je najprihvatljivije smatrati istinom. Dakako, to nema nikakve veze s naukom i naučnom istinom, ali ideologiju i ne zanima istina već prvenstveno politički interes.

Bosanski usud je da su Bošnjaci čitavo vrijeme kroz povijest uspijevali oduprijeti se tim ideologijama i na kraju sačuvati svoj bošnjački identitet i nacionalni individualitet.

Prirodno je postaviti nekoliko pitanja i na njih potražiti odgovore: *Šta je utjecalo na zapadnoevropske intelektualce da imaju stereotipan odnos prema Bošnjacima? Koliko su njihove percepcije u vezi bošnjačke nacije dizajnirane*

¹⁴ opširnije u F. Saltaga, *navedeno djelo*, str. 31. i 32.

¹⁵ E. Zgodić, *Politike fantazija*, navedeno djelo, str. 162.

¹⁶ E. Zgodić, *Politike poricanja*, DES, Sarajevo, 2005., str. 96.

percepcijama nacionalističkih ideologija bosansko-hercegovačkih susjeda, ili su njihovi stereotipi rezultat zapadnoevropske primjene formule jedna nacija jedna država? Je li, upravo, islamska komponenta bošnjačke nacije presudna da se dizajniraju stereotipne predstave o njima? Koliko svemu tome doprinose i sami Bošnjaci?

Narod koji afirmira neznanje, tj. daje prednost podobnim, a ne stručnim, doprinosi produciranju negativnog imidža o sebi. Samo izmjenom svoga odnosa prema intelektualcima u društvu, Bošnjaci će postepeno mijenjati i korigirati tu negativnu i iskrivljenu sliku o sebi u očima zapadnoevropskog intelektualca.

Bošnjaci, isto tako, moraju biti svjesni da pripadnost islamskoj vjeri zahtjeva u suvremenom dobu i veći napor u demistifikaciji bošnjačkog etničkog i ukupnog društveno-kulturnog identiteta. Nedostatak dovoljno značajnih znanstvenih elaboracija o nacionalnom identitetu bošnjačke nacije vješto koriste nositelji antibosanskih ideologija, pa uporno prijete i plaše Evropu fundamentalizmom i terorizmom. Takvom retorikom zaboravlja se najvažnija činjenica – da su upravo Bošnjaci, tj. bosanski muslimani najveće žrtve terorizma koji je produciran, upravo, ideologijom etnocentrizma. Na taj način velikosrpska i velikohrvatska propaganda dezavuirala povijesnu istinu o Bošnjacima multiplicirajući dehumaniziranu sliku karaktera Bošnjaka.¹⁷ Stoga nije ni čudo što zapadnoevropski intelektualci recipiraju takve predstave o Bošnjacima, jer te publikacije su preplavile medije. „Uloga medija kao sredstva za zaglupljivanje i ispiranje ljudskih mozgova ostvaruje se uporno i dosledno. Mediji su od početka bili promotori rata, netolerancije, proizvođači paranoje, uveliko odgovorni za bolesno stanje nacije.“¹⁸ Radilo se o sistemskoj indoktrinaciji javnog mnijenja i kozmeticiranju bošnjačke povijesti.

Bitno je napomenuti da je jedan od načina velikodržavnih nacionalista i (kvazi) naučnika da iskoriste opće (ne)raspoloženje Zapada prema muslimanima, što je u velikoj mjeri doprinijelo formiranju stavova i uvjerenja zapadnoevropskih intelektualaca u pogledu njihova razumijevanja Bosne i Hercegovine i bošnjačke nacije. Rješenje nije da

se Bošnjaci pomire s tim stereotipima o njima kao narodu i Bosni kao državi. Bošnjaci moraju razobličiti te stereotipe i predrasude naučnim činjenicama. U suprotnom, predrasude i stereotipe o Bosni i Bošnjacima će tendenciozno recipirati, pa i reproducirati zapadnoevropski (kvazi)intelektualni krugovi. Zapadnoevropski (kvazi)intelektualac će kroz obojeno staklo, koje je dobio na poklon od velikodržavnih ideologa, gledati na Bošnjake i povijest Bosne i Hercegovine.

Naš je cilj da pokušamo skinuti „obojena stakla“ (predrasude) kroz koja gledaju zapadnoevropski (kvazi)intelektualci i da im pokažemo put do prave istine koja neće biti posredovana i supsumirana produciranim ideološkim ciljevima. Taj poduhvat je težak i dugotrajan, ali unatoč svim tim teškoćama, razobličavanje predrasuda o Bošnjacima bosanskim intelektualcima mora biti prioritet. Predrasuda ne smije da preparira i deplasira istinu. Istina mora u konačnici da odnese prevagu i da demantira sve te predrasude, zatečene u kulturi, politici, ideologijama, masmedijskoj produkciji, koje se konstantno „serviraju“ kao aksiomi.

Kao paradigmu takvih recepcija spomenut ćemo prosrpskog pjesnika Petera Handkea,¹⁹ a uz njega i nekoliko drugih zapadnoevropskih mislilaca.

Tilman Zülch u svojoj knjizi *Pjesnikov strah od stvarnosti, 16 odgovara na P. Handkeovo Zimsko putovanje u Srbiju*²⁰ opisuje Petera Handkea. U toj knjizi Peter Handke je opisan i ocijenjen negativno zbog slijepog, tendencioznog i nenaučnog slijeđenja obrasca mišljenja koje je producirala srpska velikodržavna ideološka mašinerija. Riječ je o Handkeovom tendencioznom inkorporiranju stereotipa koje je fabricirala SANU, a koji su utemeljeni na predrasudama prema muslimanima, u smislu da Bošnjake treba eksterminirati s ovog geopolitičkog teritorija. Napisi i izjave srpskih orijentalista bili su tijesno

¹⁹ Peter Handke rođen je 6. 12. 1942. godine Grifen/Koruška Austrija, austrijski pisac. Odrastao je u Istočnom Berlinu i Grifnu. Živio je u Gracu, Diseldorfu i Berlinu, kasnije u Parizu, Kronenbergu, SAD. Trenutno živi u Francuskoj (Chaville). Handke je odavno vezan prijateljstvom sa Srbijom. Godine 1996. napisao je kontraverzni esej "Pravda za Srbiju" u kojem brani srpsku genocidnu politiku u Bosni i Hercegovini.

²⁰ Priredio Tilman Zülch, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1998.

¹⁷ I. Andrić, Njegoš, V. Drašković, srpski orijentalisti i dr.

¹⁸ *Srbi o Srbima*, CID, Sarajevo, 2001., str. 159.

vezani s političkim kontekstom i srpskim političkim ciljevima.

Napadajući islam i muslimane, srpski velikodržavni ideolozi nastojali su da osiguraju znanstvenu potporu za pomaljavajuću nacionalističku ideologiju. Srpski, pa i evropski (kvazi)intelektualci, poput P. Handkea, bili su „često zamoljavani od Beograda i od vlasti bosanskih Srba, te od vlade kontroliranih medija da obavještavaju i javnosti opravdavaju oficijelnu državnu politiku prema muslimanima, jeste -uz to- jasan pokazatelj da je srpsko rukovodstvo uvidjelo korisnost takve podrške eksperata i očekivanje da će takva saradnja biti rado dočekana“.²¹

Dovoljno je to potkrijepiti sljedećim citatima koje Peter Handke navodi u svom djelu:

„Samovoljna uspostava države od strane jednog naroda – ako već bosanski Muslimani koji potječu od Srba i govore srpskohrvatski trebaju biti narod – na području na kojem dva druga naroda imaju pravo i to isto pravo... Tako kako bi muslimani Bosne, koji govore srpskohrvatski i koji vode porijeklo od Srba, mogli da budu narod! ...“²²

Svakako da se ovdje radi o jednoj iskrivljenoj percepciji, koja pervertira istinu prema ideološkim interesima lobija koji Handkea finansira. Peter Handke ima jedan cilj, a to je da zbuni zapadno javno mnijenje.

Ne radi se o naučniku koji svoja istraživanja temelji na činjenicama. Štaviše, Petera Handkea i ne zanima činjenično stanje, on samo slijedi stereotipe koji su producirani iz Srbije, a koji imaju za cilj da dovedu u pitanje legitimitet države Bosne i Hercegovine i njenog konstitutivnog autohtonog elementa Bošnjaka. Pa tako Peter Handke i producira proizvoljne stavove da Bošnjaci nisu narod.

„Zapadnjački duh je izgarao od nestrpljenja da neposredno vidi Istok, ali skrivenim očima Zapada. Uživali su da sami sebi otkriju istinu... zahvaljujući jednoj planski iskonstruiranoj činjenici, tj. tome što su profilirali unaprijed dati pogled, pogled stranca, i to obično muslimana.

²¹ Internet- <http://www.bosnjaci.net/aktuelnosti.php?id=123&polje=historija> (N. Cigar, *Uloga srpskih orijentalista u opravdanju genocida nad muslimanima Balkana*)

²² Navedeno prema E. Zgodić, *Politike poricanja*, DES, Sarajevo, 2005., str. 98.

Taj pogled, koji je za mene pogled drugog čovjeka, zna o meni više nego ja sam.“²³ I Handke je opterećen predrasudama o Bošnjacima, pa stoga stereotipno interpretira da Bošnjaci nisu narod.

Nije tačno da Bošnjaci govore srpsko-hrvatski jezik, kako tvrdi Peter Handke. Ovdje se radi o čistoj podvali, ili pak, o neznanju, jer neznanja idu od predrasuda i od naše nespremnosti da predrasude prevaziđemo. Dakako da se „različitim nazivima označavao jedan jezik, štokavske dijalekatske osnovice“.²⁴ Bošnjaci su svoj maternji jezik od pamtivijeka nazivali bosanskim. Godine 1631. Muhamed Hevajja Uskufija „u predgovoru svoga tursko-bosanskog rječnika Makbu-l-i-arif/Potur Šahidija govori za sebe da je Bošnjak /Bosnewi/ a svoj jezik stalno naziva bosanskim koji smatra posebnim i izuzetnim među drugim jezicima“.²⁵ Matija Divković svoj jezik naziva bosanski. No, Matija Divković nije usamljen primjer među franjevcima koji su svoj jezik nazivali bosanskim. Prema Muhsinu Rizviću, pored Matije Divkovića, tu su svakako i Stjepan Matijević (1630), Stjepan Margitić (1701), Ambrož Matić (1827), Luka Dropuljić, Ivan Frano Jukić, Martin Nedić i Anton Knežević.²⁶ Mula Mustafa Bašeskija, „kroničar XVIII stoljeća, smatra da je bosanski jezik, kako ga on naziva, bogatiji riječima od turskog i arapskog jezika“.²⁷ Prema profesoru M. Maglajliću, „današnja problematiziranja naziva bosanski za maternji jezik Bošnjaka, te istraživanja na tvrdnji da se naziv za jezik mora izvesti iz naziva za narod, a ne iz imena domovine – neutemeljena su i izvanlingvistička, zapravo: nacionalistička su i politikantska“.²⁸ Neosporna je činjenica, kada je u pitanju odnos bosanskog jezika spram hrvatskog i srpskog, da se radi o jezičkim standardima koji imaju zajedničku osnovu, ali istovremeno i mnoge posebnosti u svakom od nacionalnih vidova.²⁹ Naziv bosan-

²³ F. Saltaga, *navedeno djelo*, str. 46

²⁴ Dž. Jahić, *Bosanski jezik u 100 pitanja i u 100 odgovora*, Ljiljan, Sarajevo, 1999., str. 33

²⁵ M. Rizvić, *Bosna i Bošnjaci jezik i pismo*, Preporod, Sarajevo, 1999., str. 22-23

²⁶ Opširnije u M. Rizvić, *isto*, str. 24.

²⁷ *isto*, str. 24.

²⁸ Internet-http://www.sanoptikum.org.yu/bosanski_jezik/m_maglajlic_bosnjaci_bosna.htm (M. Maglajlić, *Bošnjaci i Bosna*)

²⁹ „Godine 1890. Zemaljska vlada izdala je *Gramatiku bo-*

ski jezik bio je prirodan i za Bošnjake Sandžaka, što potvrđuje Salih Gašević u svome *Mevludu*, koji je objavljen u Skoplju 1878. godine.³⁰ Još 1883. godine jezik u Bosni i Hercegovini je "službeno imenovan bosanskim imenom, uz ravnopravnost latinice i ćirilice".³¹

U *Općoj enciklopediji* iz 1979. godine pod natuknicom "Muslimani" piše:

„U pisanoj tradiciji Muslimani su svoj jezik nazivali bosanskim a to je u austro-ugarskom razdoblju bio i službeni naziv za jezik kojim je govorilo stanovništvo u Bosni i Hercegovini do 04.10.1907. godine, kada su vlasti izdali naredbu po kojoj se taj jezik ima službeno nazivati srpskohrvatskim. Uzimajući u izbor da je naziv bosanski jezik ukorijenjen u materinski jezik Muslimana, zemaljska vlada je novom naredbom od 29.11.1907. godine propisala da se u okviru autonomnih institucija može i dalje jezik službeno nazivati bosanskim u svim dokumentima kao što su školske svjedodžbe i sl.“³²

Znači, ne radi se o jednom jeziku koji ima tri različita naziva, već naprotiv, o historijski, lingvistički i društveno tri zasebno formirana jezika naroda koji se njime služi. „Naziv jezika prije svega je političko i nacionalno pitanje, a sam jezik je lingvističko, odnosno naučno pitanje. Društvene snage u konkretnim političkim uvjetima služe se nazivom jezika da bi ostvarile političke ciljeve.“³³

Bosanski Srbi, bosanski Hrvati i Bošnjaci, "iznikli" su iz jedinstvenog srednjovjekovnog etničkog žilišta Dobrih Bošnjana. Ista je situacija i s jezikom Bošnjaka, bosanskih Srba i bosanskih Hrvata. Jezička osnova bosanskih naroda/nacija je, također, zajednička.

sanskog jezika za srednje škole, a 18. juna 1896. godine evropski čuveni filolog i profesor Bečkog univerziteta Vatroslav Jagić je na sjednici Carevinskog vijeća održao govor u kome je dao podršku uvođenju naziva bosanski jezik, koji se već u XVII i XVIII vijeku upotrebljavao, ističući da je to isti jezik koji Srbi nazivaju srpski, a Hrvati hrvatski.“ (navedeno prema M. Rizvić, *navedeno djelo*, str. 49-50).

³⁰ „U 'Predgovoru' svoga *Mevluda* on piše: 'Kad se nađoh u Kolašin kajmekam, (Znadem da sam puno nakis u kalem), Moliše me kolašinski prviši: Nami Mevlud daj bosanski napiši!'“ (A. Nametak, *Gaševićev bosanski mevlud*, Kalendar "Narodna uzdanica", 1936., str. 66-83).

³¹ M. Ruzvić, *isto*, str. 49.

³² *Opća enciklopedija*, Zagreb, 1979., str. 630.

³³ Dž. Jahić, *navedeno djelo*, str. 33.

S pravom ističemo da bosanski jezik postoji u narodu i u literaturi bar koliko hrvatski i srpski jezik. „(Ne)priznavanje bosanskog jezika bilo je u korelaciji s političkim (ne)imenovanjem bosanske nacije, posebno bosanskih Muslimana (Bošnjaka).“³⁴ Bitno je, također, spomenuti da čak „naziv bosančica govori i o historijskoj naslijeđenosti samog naziva bosanski jezik. Jer taj prvi naziv upućuje na grafiju, koja se kao takva upotrebljavala jedino u Bosni, sa svojim posebnostima u znakovnoj (slovnoj) prestilizaciji“.³⁵

Nasuprot brojnim dobro smišljenim podvalama i stereotipnim tvrdnjama da je „naziv 'bošnjaštvo' i 'bosančica' uvela i legitimirala Austrija, zaboravlja se da pojam 'bošnjaštvo' svoje korijene vuče sa embrionalnim oblicima bosanske državnosti, a 'bosančica' iz XVI do XIX stoljeća pokazuje da je u pogledu naziva ovog pisma bosanski etnos došao do izražaja. Kada je riječ o 'bošnjaštvu' i 'bosančici', dakle, riječ je o autohtonim izrazima bosanskog etnikuma.“³⁶ Bosančica se, naime, etablirala još u srednjovjekovnoj državi Bosni „od početka bosansko-humske epigrafike XI-XII stoljeća, preko srednjovjekovnih ustavnih biblijskih i apokrifnih kodeksa namijenjenih potrebama bosanskih 'krstjana', preko bosanske diplomatike, administrativno-pravnih spisa, koji su u doba Tvrtka I (1377) pisani kancelarijskim br-zopisom, sve do XV stoljeća“.³⁷

Kod negiranja bosanskog jezika nije riječ samo o neznanju, već se, naprotiv, ovdje radi i o kršenju i osporavanju osnovnih, elementarnih nacionalnih prava, a to je da svaki narod ima pravo da svoj jezik naziva onako kako hoće, ili kako ga naziva; to pravo ne može mu niko osporiti.³⁸

S druge strane, Peter Handke to pravo Bošnjacima osporava, preko negiranja naziva

³⁴ A. Isaković, *Antologija zla*, Ljiljan, Sarajevo, 1994., str. 254

³⁵ Dž. Jahić, *navedeno djelo*, str. 26 Kada je riječ o bosančici važno je istaći da je bosančica „autentično i posebno pismo u Bosni. Davani su joj različiti nazivi kako je kome odgovaralo: bosančica, bosanska ćirilica, bosanica, bukvića, hrvatska ćirilica, hrvatsko pismo, bosansko-hrvatska ćirilica, srpsko pismo i tako redom.“ M. Arnaut, *Bosanski jezik i njegova grafija*, navedeno prema A. Đozić, *navedeno djelo*, str. 311

³⁶ F. Saltaga, *Muslimanska nacija u Jugoslaviji*, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, Sarajevo, 1991., str. 87

³⁷ M. Ruzvić, *navedeno djelo*, str. 49.

³⁸ Dž. Jahić, *navedeno djelo*, str. 34.

bosanskog jezika do negiranja bošnjačke nacije (onoga što Bošnjaci jesu). No, to su već poznate, trivijalne tvrdnje velikodržavne ideologije srpskog nacionalizma. Ipak, čudno je i frapantno da ih stranac-pjesnik prezentira kao aksiome (apsolutnu istinu).

Percepcija Bošnjaka kao Srba ili Hrvata nije usamljen primjer kod P. Handkea, već se, naprotiv, može naći i kod drugih stranaca.

Dovoljno se samo posjetiti Thornvalda Stoltenberga koji je bio specijalni izaslanik generalnog sekretara Ujedinjenih naroda i predsjedavajući Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji i njegove izjave da rat u bivšoj Jugoslaviji nije bio etnički rat zato što su Bošnjaci u Bosni i Hercegovini „...u najvećoj mjeri Srbi ili Hrvati koji su prešli na islam tokom petstogodišnje otomanske vladavine“.³⁹

Bošnjaci i dalje moraju da dokazuju nešto što je već dokazano, što je naučno potvrđeno, ali što im se iz ideoloških i političkih razloga godinama negira i osporava. I dalje su „zapadne motivacije, ideje i vjerovanja rezultanta pogrešne informacije, predrasuda, iracionalnih poriva, nagona, strasti, preduvjerjenja, gdje komadići istine plivaju na površini i pružaju dojam, premda kriv, da je cjelokupna mješavina stvarna i istinita“.⁴⁰

Najčešći stereotipi koje nalazimo i identifikiramo kod zapadnoevropskih mislilaca, a koji se odnose na bošnjačku naciju, su:

- Bošnjaci su porijeklom Srbi i Hrvati⁴¹
- Tito je kreirao i oktroirao bošnjačku naciju

Tezu o Bošnjacima kao etničkim Srbima formulira i promovira i Samuel Hantington tvrdeći da su bosanski muslimani nastali tako što su Srbi prelazili na islam pa je „...tako nastala razlika između bosanskih muslimana i pravoslavnih Srba“.⁴²

³⁹ Internet- <http://users.cybercity.dk> (U časopisu *Julands-Posten*, 30.06.1997.)

⁴⁰ F. Saltaga, *navedeno djelo*, str. 235

⁴¹ Esad Zgodić u svojoj knjizi *Politike poricanja* to eksplicira da : “Doduše, iz ove teze nije eksplicitno, retorički, deduciran stav: ono što su porijeklom to su i u aktualitetu, dakle, islamizirani ali etnički Srbi i islamizirani ali etnički Hrvati što, razumljivo, nema svoje historijsko utemeljenje.“ (Str. 103).

⁴² S. Hantington, *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica, Romanov, Banja Luka, 2000., str. 292.

Ovdje se, isto tako, radi o tendencioznom i već etabliranom stereotipu kojeg su producirale zagrebačka i beogradska ideološka škola s primarnim ciljem da se Bošnjacima ospori nacionalni individualitet, a što bi u konačnici dovelo u pitanje pravnu egzistenciju države Bosne i Hercegovine. Naravno da su jasne i odviše transparentne namjere tih autora, a to su da fizički uklone ili u najmanju ruku marginaliziraju bošnjački nacionalni sadržaj u Bosni.

Međutim, ne smijemo apsolutizirati i hipertrofirati te modele mišljenja, koji svakako nisu prevelantni na Zapadu, jer u tom kontekstu svaka generalizacija ili uopćavanje producira nove stereotipe. Bitno je spomenuti da se tu radi o ekscesnim slučajevima, koji su rezultat srpskih i hrvatskih finansijskih lobija koji „serviraju zgotovljene istine“ koje su apsolutne i kao takve ne smiju se kritički razmatrati. Bošnjački usud je dokazivati već dokazano, a to je da su oni moderna i autohtona evropska nacija, sa karakteristikama koje karakteriziraju i sve druge evropske nacije. Oni, također, moraju dokazivati da ih većina Evropljana vidi u iskrivljenom stereotipnom ogledalu.

Bošnjačkoj naciji je oduzimano pravo na sebe samu, na historijsku utemeljenost; čupani su joj korijeni na razne načine, ne bi li se napokon pokazalo da je „propao eksperiment“ da se od jedne “vjerske grupe“ napravi narod.

Zapadnoevropski intelektualci moraju postaviti sebi za cilj da se konačno oslobode naslijeđenih ili inkorporiranih predrasuda i stereotipa o Bošnjacima i državi Bosni i Hercegovini. Logično je, isto tako, da se „podize oluja kada se naučne istine suprotstave do tada snažnim predrasudama, kojima su pokrovitelji primitivizam i neznanje“.⁴³

Ne smije se zaboraviti da je osnovni cilj nauke da se suprotstavi stereotipima, jer upravo stereotipi degeneriraju i pervertiraju naučnu istinu. Zapadnoevropski intelektualci publikacijom svojih subjektivnih i nenaučnih stavova populariziraju takve stereotipne stavove. Tu zasigurno dolazi do izražaja i tehnika propagande koja ima velike domete i mogućnosti.

Jozef Gebels je rekao: “Ne bi bilo nemoguće – kada bi se samo dovoljno dugo ponavljalo,

⁴³ Dž. Jahić, *Bošnjački narod i njegov jezik*, Ljiljan, Sarajevo, 1999., str. 43.

uz odgovarajuće psihološko ubjeđivanje ljudi – dokazati da je kvadrat, u stvari, okrugao. Tu se radi o najobičnijim rečima, a reči je moguće oblikovati sve dok one ne sakriju pravo značenje neke zamisli⁴⁴.

Prema tome, odgovornost intelektualaca jeste da govore istinu i objelodane laži.

Nauka ne smije biti u službi politike ili ideologije, ona mora biti u funkciji razotkrivanja i rasvjetljavanja istine. Stoga treba demistificirati tu stereotipnu sliku i prezentaciju bošnjačke nacije i zapadnoj javnosti ponuditi pravu istinu. Naravno, da razotkrivanje istine nije jednostavno, ono je štaviše dosta zahtjevno, složeno i komplikovano pitanje. Dovoljno je spomenuti jednu anegdodu koja se pripisuje Dželaludinu Rumiju,⁴⁵ velikom perzijskom pjesniku iz trinaestog stoljeća. „Naslov joj je *Slon u tami*. U njoj se kaže kako je nekolicina ljudi, kojima su oči povezane, zamoljena da dodiruju slona i samo na osnovu dodira odgonetnu šta bi to moglo biti. Jedan dodirne uho i kaže:

Lepeza, drugi dodirne rep i kaže: O, pa to je konopac, sledeći dirne nogu i kaže: Stub i tako dalje. U tome ima nešto što se odnosi na spoljašni izgled i stvarnost, na obrazac privida i obmane.⁴⁶

Ovdje, dakako, postoji analogija između poveza očiju i predrasuda. U ovom kontekstu predrasude u velikoj mjeri oblikuju stvarnost, one nas udaljavaju od istine. Predrasuda je razlog da nam izmakne istina. Zapravo, naše približavanje istini nije ništa drugo do stvarno i suštinsko udaljavanje od nje same. Predrasuda je prepreka, smetnja da oko zapadnoevropskog intelektualca vidi istinu o Bosni i Hercegovini onakvom kakva ona stvarno jeste. Koliko god se trudio da istinu dosegne, da je uhvati, to mu ne

⁴⁴ Citirano u Novim internacionalistima, br. 314 od jula 1999.; N. Čomski, *Propaganda i javno mnijenje*, Rubikon, Novi Sad, 2004., str. 168.

⁴⁵ Dželaludin Rumi rođen je 1207. godine. On je najveći pjesnik islamskog svijeta. Muslimanski svijet ga je počastio titulom Maulawi-i Ma'nawi (Doktor Značenja), dakle, religijskim učenjekom koji je sposoban za filozofiranje, onime koji može prodrijeti u značenje fizičkih i duhovnih fenomena i bez teškoća skinuti veo privida kako bi se zagledao u zbilju izvan njih. U dijalektici je ravan Sokratu i Platonu ali, kao da je uvijek svjestan činjenice da je logika jedna nadoknada za život.

⁴⁶ N. Čomski, *Propaganda i javno mnijenje*, Rubikon, Novi Sad, 2004., str. 34.

polazi za rukom, jer, zapravo, svojim subjektom ili predrasudom on daje tonalitet istini.

Najvjerovatnije su, uslijed kontinuiranog stereotipnog interpretiranja bošnjačke nacije, neki stereotipi o Bošnjacima postali društveno prihvaćeni od značajnog dijela javnosti. To će, zasigurno, producirati brojne poteškoće bošnjačkoj naciji i bosanskohercegovačkoj državi. Na znanosti je, (ne samo sociološkoj) da se svestrano preispita i vidi šta je u ovim stereotipima tačno, a šta nije, te da prema tome učinimo sve, posebno putem obrazovanja, da se nanesene negativnosti vremenom ublaže i ako je moguće uklone, a da se, isto tako, ono što se nepravedno pripisuje Bosni i Hercegovini i Bošnjacima naučnim putem ospori u javnosti zapadnoevropskih zemalja.

LITERATURA

A. LEKSIKONI, RJEČNICI, ENCIKLOPEDIJE

- Bosanac M, Mandić O, Petković S., *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.
- *Opća enciklopedija*, Zagreb, 1979.
- *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982.
- *Srbi o Srbima*, CID, Sarajevo, 2001.

B. KNJIGE

- Chomsky, Noam, *Propaganda i javno mnijenje*, Rubikon, Novi Sad, 2004.
- Čampara, E., *Muslimani i Jevreji*, na primjeru Španije i Bosne, Svjetlost, Sarajevo, 1994.
- Grbo, Ismet, *Bosna, Bošnjaci i islamski svijet*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996.
- Hantington, Samuel P, *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica, Romanov, Banja Luka, 2000.
- Isaković, *Antologija zla*, Ljiljan, Sarajevo, 1994.
- Jahić, Dževad, *Bosanski jezik u 100 pitanja i u 100 odgovora*, Ljiljan, Sarajevo, 1999.
- Jahić, Dževad, *Bošnjački narod i njegov jezik*, Ljiljan, Sarajevo, 1999.
- Nametak, Alija, *Gaševićev bosanski mevlud*, Kalendar "Narodna uzdanica", 1936.
- Rizvić, Muhsin, *Bosna i Bošnjaci jezik i pismo*, Preporod, Sarajevo, 1999.

- Said, Edward W, *Orijentalizam*, Svjetlost, Sarajevo, 1999.
- Saltaga, Fuad, *Muslimanska nacija u Jugoslaviji*, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, Sarajevo, 1991.
- Saltaga, Fuad, *Islam u iskrivljenom ogledalu*, SALFU, Sarajevo, 1998.
- Zgodić, Esad, *Politike fantazija*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2005.
- Zgodić, Esad, *Politike poricanja*, DES, Sarajevo, 2005.

C. INTERNET LINKOVI

- Bošnjaci.net web magazin
(<http://www.bosnjaci.net>)
- IbnSina Naučnoistraživački institut Sarajevo
(<http://www.ibn-sina.net/znakoviVremena>)
- IslamOnline.net
(<http://www.islamonline.net>)
- Sanoptikum-Kultura, umjetnost, društvo Bošnjaka-Srbija i Crna Gora
(<http://www.sanoptikum.org.yu/>)

Summary

EUROCENTRISM AND PREVAILING STEREOTYPES AND PREJUDICE IN BOSNIAK NATION

Dženan KALJANAC

There is a stereotype about Bosniaks which is deeply rooted in lack of understanding, and often contempt, for the Islamic culture which is interpreted as barbaric, regardless of the fact that it contains high humanistic standards which historically have probably most explicitly been confirmed in Bosnia and Herzegovina. Existing ideological stereotypes about Muslim fundamentalism and terrorism additionally contributed to the shaping of stereotypes, as if fundamentalism and terrorism do not exist within other spiritual-ideological and political contexts. There are attempts by Serbian and Croatian nationalist to declare Bosniaks strangers, Asians, Turkish responsibility, mistake of history etc. In Western media, Bosnians are portrayed as an outpost of the "Islamic ocean" just waiting to swallow Europe. Stereotypes about Balkans in general and especially Muslims as a potential "threat" and "danger" for the West exist in Western general public. Bosnia is perceived as "a stronghold of Islamic terrorism", "base and incubator of fundamentalism" etc. There are numerous stereotypes about Bosniaks in Western-European public. The only unclear aspect is the reach of their distribution. These stereotypes are based on stereotypes about the Orient, Islam, Balkan, Bosnia and Herzegovina as undeveloped civilization, about Bosnian Muslims who are necessarily serving as conductors for Turkish and Arab interests in this geopolitical region. Turks and Arabs are also subject to stereotypes about Eastern traditions which are perceived as barbaric. Besides these reasons for shaping of negative stereotypes, existing Serbian and Croatian ideological stereotypes also contributed to the stereotypes about Bosniaks as well as Bosnia and Herzegovina.

الموجز

المركزية الأوروبية والصور النمطية والأحكام المسبقة السائدة عن الشعب البوسني

جنان كالياناس

توجد صورة نمطية عن البشناقة متجذرة تفيد سوء الفهم، وفي أحيان كثيرة الاحتقار، للثقافة الإسلامية، والتي توصف بالبربرية، رغم ما تتضمنه هذه الثقافة من معايير إنسانية عالية، وثابتة تاريخياً، والتي ربما تظهر في أوضح صورها في البوسنة والهرسك. ومما يزيد في صياغة هذه الصور النمطية، وجود صور نمطية أيديولوجية عن الأصولية الإسلامية والإرهاب، وكأن المضامين الدينية والأيديولوجية والسياسية الأخرى خالية من الأصولية والإرهاب. لذا نجد الأيديولوجيتين القوميتين التوسعتين الصربية والكرواتية تصف المسلمين بالغرباء، والأسويين وخطيئة الأتراك، وخطيئة التاريخ الخ. وتقدم وسائل الإعلام الغربية البشناقة على أنهم حُماة الخط الأول "للمحيط الإسلامي" الذي ينتظر الفرصة المواتية ليتلحظ أوروبا. ويوجد لدى الجمهور الغربي صور نمطية عن البلقان بمجمله، وعن المسلمين، باعتبارهم "الخطر الداهم" الذي يهدد الغرب، مما ينتج صورة نمطية عن البوسنة تصورها بأنها "مرتع للإرهاب الإسلامي" و "قاعدة ومشتل لآفة الأصولية"، الخ.

كثيرة هي الصور النمطية عن البشناقة عند الجمهور الغربي الأوروبي، والغموض الوحيد الذي يحيط بها هو حجم انتشارها. وتستند هذه الصور النمطية إلى الصور النمطية عن الشرق والإسلام والبلقان والبوسنة والهرسك، باعتبارها منطقة متخلفة حضارياً، وعن المسلمين البوسنيين الذين ينقلون المصالح التركية والعربية إلى هذا المجال الجيوسياسي، كما توجد صور نمطية متجذرة بعمق عن التقاليد الشرقية التي توصف بأنها بربرية. وإضافة إلى هذه الأسباب، فإن الصور النمطية السلبية ظهرت أيضاً نتيجة لوجود الصور النمطية الأيديولوجية الكرواتية والصربية عن البشناقة وعن البوسنة والهرسك.